

Att utbilda socionomer för ett Sverige i förändring

'Sedan [Tidöavtalet](#) offentliggjordes har det förts en livlig debatt i media om universitetens självständighet och socionomprogrammet. Som lektor i socialt arbete har jag följt den med intresse. Samtidigt har jag gått en kurs om att undervisa om våld mot barn, en kurs med nära koppling till den förra regeringens beslut om programmets innehåll. *Våld i nära relationer* infördes som obligatoriskt lärandemål för bland andra socionomprogrammet år 2017. Det innebar ett avsteg från hur nya lärandemål vanligen införs och förväntningarna på snabb implementering väckte kritik vid flera lärosäten. Nu tycks det vara dags för lärandemål om ungdomskriminalitet att införas på ett likartat sätt, och Tidöavtalets formulering om ny socionomutbildning antyder att det inte slutar här. Den text som följer är en reflektion över att utbilda socionomer i ett skiftande politiskt klimat. Det är också en reflektion över hur den politik som förs påverkar inte bara socionomutbildningen, utan också förutsättningarna för det praktiska sociala arbetet.

Att ett lärandemål är politiskt beslutat behöver inte i sig betyda att det är dåligt. Även när vägen för med sig problem kan målet vara behjärtansvärt. Socionomer är en yrkesgrupp som möter människor när de är som mest utsatta. De allra flesta av mina studenter kommer möta barn som utsatts för våld. Somliga av dessa barn riskerar även att hamna i kriminalitet. Några av mina studenter kommer dessutom att fatta livsavgörande beslut om dessa barn. Vi skulle kunna ge dem ännu mer kunskap, men ibland frågar jag mig om det räcker för att förbereda dem på vad som väntar utanför universitetets väggar. Våra yngsta socionomer är 23 år när de tar examen och barnavårdsutredare är ett av de vanligaste yrkena för nyexaminerade. Hur rustar vi dem på bästa sätt för den verklighet de går ut i?

I en professionsutbildning innebär en examen ett löfte från lärosätet till arbetsgivaren, om att den som tagit sin examen nått en viss miniminivå av kunskap. I nuläget kan vi inte lova någon framtida arbetsgivare att samtliga studenter som genomgått socionomprogrammet har djupare kunskaper om våld mot barn, eller om ungdomskriminalitet. Däremot får de kunskaper som är användbara för den som ska handlägga och behandla familjer där barn far illa. De lär sig till exempel om juridik, samtal, stress och trauma, utvecklingspsykologi, organisation och interventioner. Våld i nära relationer har arbetats in som lärandemål på tre terminer, kopplat till olika teman, och barn påverkas inte bara av direkt våld utan också av att växa upp med våld i hemmet. Studenterna får alltså en viss träning i att vara uppmärksamma på våld. På en valbar kurs med inriktning mot barn och familj, där jag undervisar, tar vi mer av ett helhetsgrepp om bland annat familjevåld. När jag läser studenternas examinationsuppgifter känns det ofta riktigt bra att släppa ut dem i det sociala arbetet med barn i utsatta situationer. Betyder det då att vi är i mål? Troligen inte.

Våld mot barn handlar inte bara om det som sker inom familjen. WHO definierar omsorgssvikt och fysiskt våld delvis utifrån föräldrarnas förutsättningar att påverka barnets vardag. Utifrån min erfarenhet som psykolog inom området barn och familj skulle jag säga att nyanlända föräldrar har mycket låg kontroll över sin vardag. Integrationsprogram innebär långa dagar med inflexibla scheman. Resultatet blir ofta att små barn får långa dagar i förskola, i ett nytt land där varken barnen eller deras föräldrar kan prata med de vuxna som ska ta hand om dem. Dessa vuxna har ofta hand om stora barngrupper. Somliga barn har då redan separerats helt från en förälder, eller andra vuxna som kan ha fyllt en viktig omsorgsfunktion. Jag skulle inte kalla det en miljö som stödjer barnets utveckling på ett tillräckligt sätt. Vi skulle såldes kunna tala om omsorgssvikt. Frågan är vems omsorg det är som sviktar? Sverige har enligt barnombudsmannen svårigheter att

leva upp till flera av barnkonventionens artiklar när det gäller just barn på flykt. Tillgången till sjukvård så väl som begriplig information är redan begränsad, likaså psykologisk och materiell trygghet. Barnfattigdom bland invandrade barn är ett av våra största samhällsproblem. Att försöka förutsäga sociala problem på lång sikt är överlag svårt. När det gäller barnfattigdom och trångboddhet finns det emellertid en ovanligt stark enighet om dess negativa effekter på barn, både omedelbart och över tid. Barns hälsa och skolprestationer påverkas starkt negativt. Risken att komma i kontakt med våldsbrott under uppväxten, både som offer och som förövare, ökar. Det gör också risken för försummelse i hemmet. Så ser det alltså ut för många invandrade barn i nuläget.

Med de förslag som finns i Tidöavtalet kommer denna grupp redan utsatta barns situation försämrats. Här föreslås skärpta villkor för anhöriginvandring och familjeåterförening, skärpta kunskapskrav för medborgarskap, begränsad rätt till försörjningsstöd för invandrade familjer och begränsad rätt till tolk. Invandrade föräldrar kommer alltså stå under en stark press att prestera, oberoende egna trauman och barnens omsorgsbehov. De ekonomiska villkoren kommer att vara knappa och risken för tidiga separationer kommer att vara stor. Flera punkter här står i strid med barnkonventionen artikel 4 om statens ansvar att uppfylla barns rättigheter samt 9–10 om barns rätt till sina föräldrar. Inför frågan om hur vi ska rusta våra studenter för den verklighet som väntar om allt detta genomförs står jag svarslös. Ett viktigt uppdrag för socionomer är att bygga förtroende och skapa kontakt med alla samhällsgrupper, hur ska de kunna göra det om det inte ens ska kunna prata med de mest utsatta?

Våld mot barn är ett mångsidigt fenomen. WHO gör en indelning i fysiskt våld, psykiskt våld, sexuellt våld och omsorgssvikt. Våld mot barn är också ett brott, och således bör vi kunna tala om offer och förövare. Somliga förövare är emellertid lättare att få syn på än andra. Inom brottsofferforskning,

bland annat min egen, används ofta **Nils Christies** teori om det ideala offret, som attackeras av en ideal förövare. Denne är stor, ond och fullständigt okänd. När jag skriver fiktiva fall om barn som far illa för mina studenter att öva på vinnlägger jag mig om att skriva fram föräldrar som inte är ideala förövare. Det är de sällan i verkliga livet. Deras barn kan ändå behöva samhällets beskydd. Vi pratar mycket om vikten av att kunna hålla två tankar i huvudet samtidigt. Inte tappa barnrättsperspektivet och lojaliteten med barn som inte tas omhand tillräckligt väl, men inte heller tappa empatin för föräldrar vars bästa inte är gott nog. Det brukar kännas bra, studenterna brukar vara kloka och nyanserade. Ändå knyter det sig ibland i magen när jag ser ut över klassrummet och alla dessa ofta mycket unga människor med några månader kvar till examen. För jag vet, att när de går ut kan de komma att behöva representera ett samhälle jag inte kan stå för, som jag inte kan se hur de heller ska kunna stå för med de kunskaper de har.

Om alla punkter i Tidöavtalet går igenom blir mina studenter delaktiga i att sätta våra allra mest utsatta barn och deras familjer i situationer där deras möjligheter att lyckas är mycket små. De går ut i en verklighet där de kan komma att behöva implementera regler om skärpta kunskapskrav för medborgarskap, när samma personer som ska lära sig mer också ska leva under en större risk att få sitt uppehållstillstånd återkallat eller sin familj splittrad. Gör jag dem då en tjänst när jag lär dem hur trauma och stress påverkar kognitionen? Ska jag lära dem hur barn påverkas av tidiga separationer och sedan skicka ut dem i ett samhälle där de redan kraftigt begränsade möjligheterna för migrantfamiljer få leva tillsammans ska begränsas ytterligare, och de ska handlägga ärendena? Ska jag lära dem att omsorgssvikt är en form av våld mot barn, när de snart ska representera en stat som utövar det våldet? Kommer de kunskaper vi ger dem skapa något annat än stress och skuld känslor över kontrasten mellan det de kan och det de förväntas göra?

På utbildningen talar vi om komplexiteten när föräldrar blir förövare i relation till sina egna barn. Vi talar också mycket om den maktposition socionomen har på gott och ont. Såhär långt har vi emellertid inte kopplat samman diskussionen om våld mot barn med en diskussion om hur vi som samhälle behandlar våra allra mest utsatta barn. Den ideala förövaren är som sagt stor, ond och främmande. Framför allt är han en han, en fysisk och juridisk person. Han är inte ett kollektiv, och han är definitivt inte ett vi, inte vårt samhälle. Till vem ställer vi orosanmälan när omsorgssvikten finns i regelverket?

Jag hade helst sett av vi kunde bedriva forskning och utbildning utan politisk detaljstyrning, vilken regering vi än har. Samtidigt är socionomutbildning, som utbildningsminister **Mats Persson** nyligen [påtalat i Svenska Dagbladet](#), av en särskild karaktär. Det är inte bara en yrkesutbildning, det är en utbildning mot ett yrke vars utövare ska hantera sociala problem. Möjligheter att bedriva det arbetet påverkas starkt av den politik som förs. En fråga vi då bör ställa oss är hur socionomer ska kunna använda sin kunskap på bästa sätt, när politiska beslut om hur deras förutsättningar ska se ut långt ifrån alltid ligger i linje med forskning och beprövad erfarenhet. I den nya socionomutbildningen, där ungdomskriminalitet kan komma att bli ett obligatoriskt moment, hoppas jag att vi får gott om utrymme att undervisa om hur en uppväxt med trångboddhet, ekonomisk utsatthet, hög stress inom familjen, tidiga separationer och begränsad tillgång till sjukvård kan tänkas påverka risken för kriminalitet och andra sociala problem. Kanske kan vi också kombinera dessa nya moment med de tidigare kraven på att undervisa om våld. Jag hoppas vi får gott om utrymme.

Att rusta våra studenter för att hantera kombinationen av ett tjänstemannaansvar där de riskerar böter eller fängelse om de inte lyder order, ett regelverk som är direkt kontraproduktivt i relation till de mål de ska jobba mot och ett samhälle som

brister i omsorg om de barn de fått lära sig att de ska måna och skydda – det kommer att ta tid.

Text: Lotta Jägervi, lektor vid Socialhögskolan, Lunds universitet

BiId: [Wendy CORNIQUET](#) från [Pixabay](#)

Litteraturtips: Våld mot barn

Almqvist, K., Norlén, A. & Tingberg, B. (2018). *Barn, unga och trauma. Att uppmärksamma, förstå och hjälpa*. Stockholm: Natur & Kultur

Marshall, V., Ey, L., & Goddard C. (2019). Intimate Partner Violence as a Form of Child Abuse. *Child Abuse and Neglect* 23–43.

Nilsson D. & Tingberg B. (2020). *En kunskapsöversikt om försummelse*. Linköping: Barnafrid – Nationellt centrum för kunskap om våld mot barn vid Linköpings universitet.

Stoltenborgh M., Bakermans-Kranenburg, M. J., Alink, L. R. A. & van IJzendoorn, M. H. (2015). The Prevalence of Child Maltreatment across the Globe: Review of a Series of Meta-Analyses. *Child Abuse Review* 24(1), 37–50.

Tucker, C. J., Finkelhor, D. & Turner, H. (2021). Exposure to parent assault on a sibling as a childhood adversity. *Child Abuse and Neglect* 122(1), 1–8.

Överlien C. (2017). Do you want to do some arm wrestling?' Children's strategies when experiencing domestic violence and the meaning of age. *Child & Family Social Work* 22(2), 680–688.

Litteraturtips: Barns rättigheter och invandrade barns förutsättningar

Barnombudsmannen (2017). *Barn på flykt. Barns och ungas röster om mottagandet av ensamkommande*. Stockholm: Barnombudsmannen.

Förenta nationernas konvention om barns rättigheter.
<https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#hela-texten>
[2022-11-22]

Gustafsson, B. & Österberg, T. (2018). How are immigrant children in Sweden faring? Mean income, affluence and poverty since 1980s. *Child Indicators Research* 11(1), 329–353.

Lindquist, M. J. & Lindquist, G. S. (2012). The dynamics of child poverty in Sweden. *Journal of Population Economics* 25(4), 1423–1450.

Obućina, O. & Ilmakunnas, I. (2020). Poverty and Overcrowding among Immigrant Children in Emergin Destination: Evidence from Finland. *Child Indicators Research* 13, 2031–2053.

Ponnert, Lina & Sonander, Anna (2019). *Perspektiv på barnkonventionen. Forskning, teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Övrigt underlag för texten i urval

Bengtsson, M. (2020). *Career and Profession: Positions, status hierarchy and mobility in the profession of social work*. Diss. Lunds universitet. Lund: Univ.

Carlsson, N. (2020) *Lärosätenas utbildningsbehov i frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer*. Slutrapport. Institutionen för Socialt arbete, Göteborgs universitet.

Christie, N. (1986) The ideal victim. I E. A. Fattah (red.), *From crime policy to victim policy* (ss. 17–30).

Basingstoke: Macmillan.

Socialhögskolan (2022). Samlade kurs- och utbildningsplaner. <https://www.soch.lu.se/studieinformation/samlade-kurs-och-utbildningsplaner> [2022-11-22]

Svensson, K. (2022). *Förändring och stabilitet* –

socionomutbildningen 1997–2022. I A. Angelin och T. Hjort (red.), *Socialt arbete i förändring – utmaningar och villkor inom utbildning, forskning och praktik* (ss. 45–78). Socialhögskolan, Lunds universitet.

Tidöavtalet (2022). Tidöavtalet: Överenskommelse för Sverige.